

NEMZETKÖZI BERUHÁZÁSI VITARENDEZÉS

Hazai vonatkozások

- A külföldi beruházások fontos részét képezik Magyarország gazdaságpolitikájának. Ebből a szempontból 2018 egy sikeres év volt az ország számára. Míg világszinten 27, az EU-ban pedig 20 százalékkal csökkentek a külföldi közvetlen beruházások 2017-hez képest, itthon közel duplájukra nőttek, így majdnem elérve a 6,4 milliárd dollárt ([OECD, 2019](#)).
- A Lisszaboni Szerződés szerint, míg az egyes tagállamok köthetnek önálló beruházási megállapodásokat, az EU-nak joga van ezt minden tagállamra vonatkozóan megtenni.
- Magyarország ellen eddig tizenhatszor indítottak eljárást beruházók, legutóbb 2017-ben. A már lezárt ügyek vegyes eredményekkel zárultak ([UNCTAD, 2019b](#)). Eddig egyetlen magyar beruházó, a MOL Nyrt. indított eljárást, mégpedig Horvátország ellen, annak az INA olajvállalatban betöltött szerepe kapcsán. Az ügy jelenleg függőben van ([UNCTAD, 2019c](#)).

Jelen Infojegyzet a nemzetközi beruházási viták rendezésének hátterét és gyakorlatát tekinti át.

Miért érdemes ismerni a nemzetközi beruházási vitarendezés rendszerét?

- A külföldről érkező beruházások fontos részét képezhetik egy ország gazdasági fejlődésének, hiszen a hazai gazdaságban nem elérhető források bevonásával, illetve a külföldi cégek tudásának és modern technológiáinak meghonosításával növelhető a termelékenység, javítható a versenyképesség és új, ideális esetben magas hozzáadott értéket képviselő munkahelyek jöhetnek létre ([Johnson et al., 2017](#)). A beruházásokban rejlő lehetőségek kihasználásához viszont **fontos ismerni azok jogi hátterét, beleértve annak kockázatait.**
- A beruházási vitarendezés mögötti jogi rendszert sok szakértői kritika éri, amelyek megkérdőjelezzik annak megfelelőségét vagy igazságosságát.
- Bár a világon megvalósuló beruházások számához képest az eddigi 942 vita elenyészőnek tűnhet, akár egyetlen ilyen ügy is komoly költségekkel járhat egy-egy ország adófizetőinek, vagyis **a nemzetközi beruházások alacsony valószínűségű, de potenciálisan nagy hatású pénzügyi kockázatokkal járnak** (Poulsen és Aisbett, 2013). A cafeteria-rendszer módosítása miatt kialakult vitában például Magyarországnak közel 50 milliárd forint büntetést kell fizetnie a hazai étkezési utalványok piacát korábban uraló három francia cégnek, **amennyiben fellebbezése sikertelen lesz. Ez az összeg egyáltalán nem számít kiemelkedően magasnak más ilyen büntetésekhez viszonyítva.** 2003-ban Csehországnak például 353 millió dollárt kellett fizetnie egy beruházónak, ami nagyjából megfelelt az egészségügyre fordított éves kiadásainak (Van Harten, 2005).

JOGI HÁTTER

A nemzetközi beruházási vitarendezések rendszerének alapját a **beruházási megállapodások adják.** Jelenleg több, mint 2600 beruházási megállapodás áll fenn a világ különböző országai között ([UNCTAD, 2019a](#)). Ezek többsége kétoldalú, de az utóbbi időben a multilaterális kereskedelmi egyezmények is egyre gyakrabban tartalmaznak befektetésekről szóló rendelkezéseket (Dhingra et al., 2017). A kétoldalú beruházási megállapodások és a kereskedelmi egyezmények beruházásokra vonatkozó rendelkezéseinek célja, hogy **ösztönözzék és kölcsönösen védjék a beruházásokat** az aláíró országok között (Chilton, 2016).

A beruházási megállapodások és egyezmények **legfőképp a külföldi közvetlen beruházások (Foreign Direct Investment – FDI) ösztönzésére és védelmére irányulnak**, hiszen leginkább jellemzőek a külföldi beruházások fent említett előnyei. Ráadásul 2008 óta ez a legfontosabb nemzetközi beruházási forma ([UNCTAD, 2018a](#)). Külföldi közvetlen beruházásról akkor beszélünk, ha egy befektető tartós érdekeltséget, illetve felügyeletet vagy meghatározó befolyást szerez egy vállalatban. Ezek a lejárat nélküli beruházások megvalósulhatnak vállalat-felvásárlás vagy zöldmezős beruházás révén is ([Vigvári, 2013](#) & [Hajdú, 2014](#)). Egyezménytől függően a **vitarendezés kiterjedhet egyéb beruházási formákra**, mint a portfólió vagy közvetett befektetések, vagyis az értékpapírok vásárlása, de akár a szellemi tulajdon és a koncessziók védelmére is.

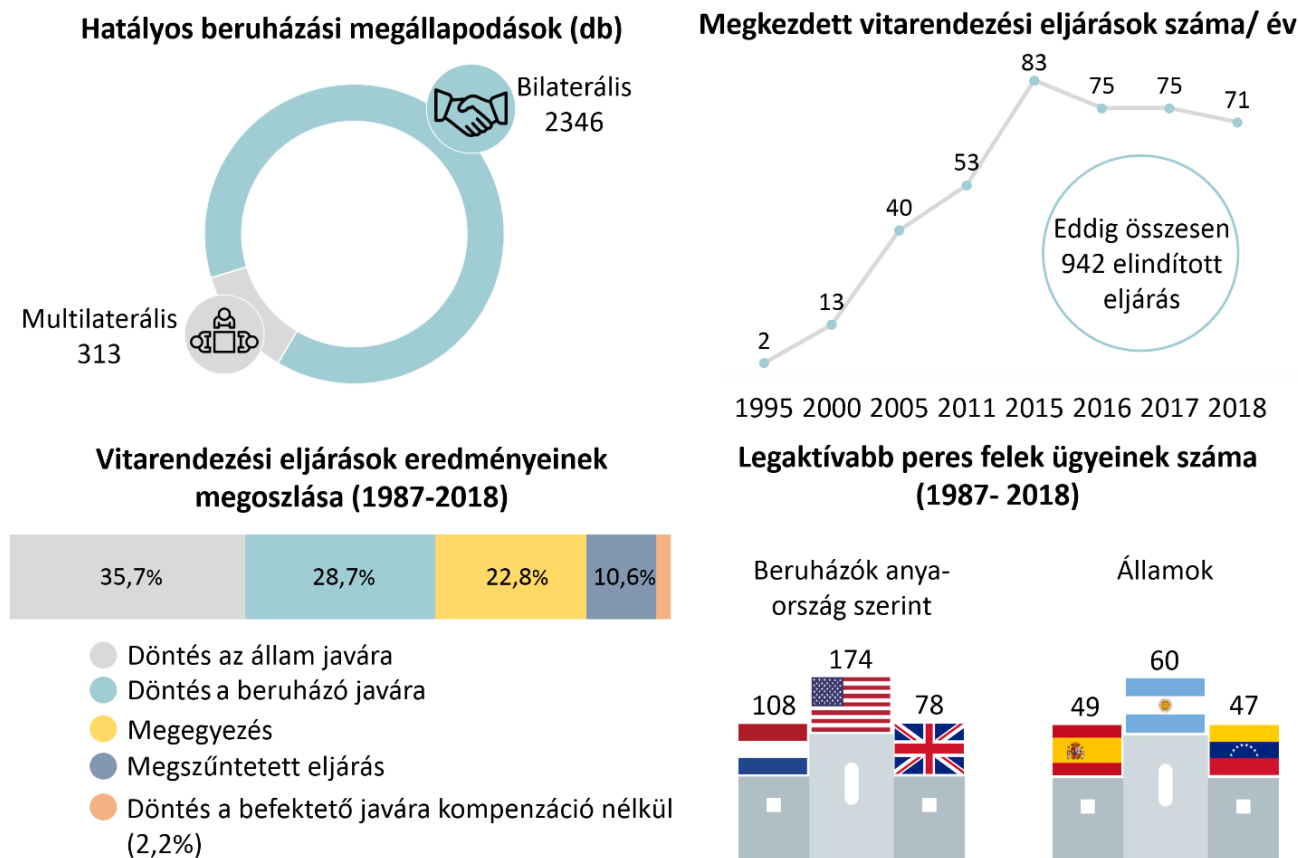
Mivel a **beruházások ösztönzési módjainak megválasztása általában az egyes aláíró felek hatáskörében marad**, a megállapodások és

egyezmények elsősorban az utóbbival foglalkoznak (Tienhaara, 2017, 677. old.).

A **beruházók és beruházásaik védelmének legfontosabb alappillérei** a következők:

- **Legnagyobb kedvezmény elve:** Ennek értelmében egyik megállapodás által védett külföldi beruházó sem élvezhet kedvezőbb bánásmódot bármely más hasonló módon védett külföldi beruházónál.
- **Egyenlő elbánás elve:** Kimondja, hogy a külföldi beruházókkal szemben nem tanúsított bánásmód, nem lehet kedvezőtlenebb, mint a hazaiak esetében (Bonnitche et al., 2017).
- **Tisztességes és egyenlő bánásmód** (Bonnitche et al., 2017).
- **Kisajátítás esetén adott tisztességes mértékű kárpótlás** ([Európai Bizottság, 2015](#)).
- **A vállalat tőkéjének szabad áramlása** ([Európai Bizottság, 2015](#)).

1. ábra: Alapvető adatok a nemzetközi beruházási vitarendezésről

Forrás: [Infoszolg/UNCTAD 2019a](#) /[UNCTAD 2019c](#)

Amennyiben egy **beruházó úgy véli, hogy egy az anyaországa és a beruházásának otthont adó ország között fennálló egyezményben foglalt jogait az utóbbi megsértette, beruházási vitarendezést kezdeményezhet** egy erre szakosodott nemzetközi bíróságnál. A vitarendezési mechanizmus keretében az érintett államok igazságszolgáltatási rendszerétől **független választottbírók** döntenek az ügyekben. Ezek elbírálásáért három bíró felelős, akik közül egyet-egyet választ a két fél, míg az elnök személye felől közös megegyezéssel döntenek (Tienhaara, 2017). A világbank mellett működő Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központján ([ICSID](#)) kívül más választottbírói intézmények is léteznek, amelyek pontos szabályai eltérhetnek ([Hajdú, 2014](#)). Egy bíróság sem kötelezhet államokat arra, hogy megváltoztassák törvényeiket vagy engedélyt adjanak egy vállalatnak valamilyen tevékenységre, de komoly pénzbüntetést szabhatnak ki ([Provost és Kennard, 2015](#)). Azt, hogy az államok kifizessék a büntetést, elsősorban a jövőbeni befektetők bizalmának elnyerése hivatott biztosítani (Allee és Peinhardt, 2011).

KRITIKÁK ÉS MEGOLDÁSI JAVASLATOK

A vitarendezési rendszert a kezdettől fogva kritikák érik a szakértők részéről. Ezek közül a leggyakoribbak:

- **A beruházásvédelmi alapelvek** (pl. tisztességes és egyenlő bánásmód) **pontatlan meghatározása**, ami kiszámíthatatlanná teszi az eljárásokat. Ennek, illetve a nagymértékű büntetéseknek és perköltségeknek köszönhetően a beruházók akár kétes alapokon álló ügyekben is jó pozícióban vannak az államokkal szemben ([Poulsen et al., 2013](#)).
- **Ugyanezen alapelvek értelmezésének túlzott kiterjesztése**: Míg a kezdetekben ezek az alapelvek a fejlődő országok kormányainak egyértelmű túlkapásaitól igyekeztek megvédeni a főként fejlett országokból érkező beruházókat, mára gyakran olyan tágan értelmezik őket egyes bírósági

döntések (Tienhaara, 2017), hogy az komoly gátat szabhat az államok szuverén és legitim szabályozási tevékenységének is (Bonnitche et al., 2017). [Szemléltetesképen](#), mikor a német kormány 2011-ben a nukleáris erőművek fokozatos kivonása mellett döntött, a svéd Vattenfall energiaszolgáltató 4,4 milliárd eurós kártérítés igényével fordult beruházási vitarendezéshez.

- Ez az eset azt is jól mutatja, hogy **a beruházási megállapodások akár többletjoggal is felruházhatják a külföldi beruházókat**, hiszen a német energiaszolgáltatóknak semmilyen jogalapjuk nem volt eljárást indítani országuk kormánya ellen.
- **A multinacionális vállalatok képesek abba az országba kiterjeszteni vállalkozásukat, amelyek által aláírt beruházási egyezmény a legkedvezőbb feltételeket biztosítja** egy másik állam elleni eljárás elindítására. [Például](#), mikor Ausztrália 2011-ben készült betiltani a márkajelzéseket cigarettás dobozokon, a Philip Morris hongkongi leányvállalatának tulajdonába helyezte ausztrál érdekeltségeit, hogy ezáltal kihasználhasson egy nemzetközi megállapodást és kártérítést kérjen szellemi tulajdonának kisajátításáért. Ezt a módszert egyes vállalatok már anyaországuk ellen is használták (Tienhaara, 2017).
- Számos kutató megkérdőjelezi a beruházási **egyezmények feltételezett pozitív hatás** a **beruházások ösztönzésére** (Tienhaara, 2017).

Számos érintett állam és nemzetközi szervezet törekszik a **rendszer problémáinak kiküszöbölésére**:

- Az **ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciájának legutóbbi reformcsomagja** a fent említett problémák közül többre is igyekezett választ adni, például a különböző fogalmak pontosabb meghatározásával ([UNCTAD, 2018b](#)).
- Az **Egyesült Államok, Mexikó és Kanada ratifikálásra váró új szabadkereskedelmi egyezménye** (USMCA) jelentős újtásként több esetben is **nemzeti hatáskör alá rendeli a befektetési vitákat** ([Casey és Villarreal, 2019](#)).

- Az ICSID idén márciusban közzétett szabályzatmódosítási javaslata **az eljárások olcsóbbá, gyorsabbá és átláthatóbbá tételét** célozta meg (2019).
- Az EU tagállamok 2019 januárjában kiadott **szándéknyilatkozata** megalapozta a **tagállamok közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszüntetését**, hiszen azok nem feleltek meg az EU jogszabályainak (Európai Bizottság, 2019).
- Az EU a Kanadával 2016-ban aláírt átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodás (CETA) és a tárgyalás alatt álló transzatlanti kereskedelmi és befektetési együttműködés (TTIP) kialakítása során is **igyekezett megoldani a fent említett problémákat** (Tuominen, 2017), bár ez a kísérlet sem maradt kritikák nélkül (Rönnelid, 2018).

Források:

- Allee, Todd és Clint Peinhardt. 'Contingent Credibility: The Impact of Investment Treaty Violations on Foreign Direct Investment', *International Organization*, 65 (3), 2011, 401-432. old.
- Bonnitca, Jonathan, Lauge N. Skovgaard Poulsen és Michael Waibel. *The Political Economy of the Investment Treaty Regime*, Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Chilton, Adam S. 'The political motivations of the United States' bilateral investment treaty program', *Review of International Political Economy*, 23 (4), 2016, 614-642. old.
- Dhingra, Swati, Gianmarco Ottaviano és Thomas Sampson. 'A hitch-hiker's guide to post-Brexit trade negotiations: options and principles', *Oxford Review of Economic Policy*, vol. 33 (S1), 2017, S22-S30.
- ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD). [World Investment Report 2018](#), 2018a.
- ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD). [UNCTAD's Reform Package for the International Investment Regime \(2018 edition\)](#), 2018b.
- Európai Bizottság. [Investor-to-State Dispute Settlement \(ISDS\): Some facts and figures](#), 2015.
- Európai Bizottság. [Declaration of the Member States of 15 January 2019 on the legal consequences of the Achmea judgment and on investment protection](#), 2019.
- Poulsen, Lauge N. Skovgaard és Emma Aisbett. 'When the Claim Hits: Bilateral Investment Treaties and Bounded Rational Learning', *World Politics*, 65 (2), 2013, 273-313. old.
- Poulsen, Lauge N. Skovgaard, Jonathan Bonnitca és Jason Webb Yackee (b), *Analytical Framework for Assessing Costs and Benefits of Investment Protection Treaties*, [Gov.uk](#), 2013.
- Rönnelid, Love. Research Report: [An Evaluation of the Proposed Multilateral Investment Court System](#), European United Left/Nordic Green Left European Parliamentary Group, 2018.
- Tienhaara, Kyla. 'Investor-state dispute settlement'. Megtalálható: Peter Drahos. *Regulatory Theory: Foundations and applications*, ANU Press, 2017.
- Tuominen, Mari. *Multilateral court for the settlement of investment disputes*, European Parliamentary Research Service, 2017.
- Van Harten, Gus. 'Private Authority and Transnational Governance: The Contours of the International System of Investor Protection', *Review of International Political Economy*, 12 (4), 2005, 600-623. old.
- Vigvári András. [A pénzügyek alapjai](#), Budapesti Gazdasági Főiskola, 2013.
- Casey, Christopher A. és M. Angeles Villarreal. [USMCA: Investment Provisions](#). Congressional Research Service, 2019.